

IBOLYA TIBOR

A hűtlen kezelés bizonyítása

Szomorú magyarországi közállapotaink¹ egyik jellemzője, hogy szinte nem múlik el nap anélkül, hogy a különböző újságok, hírműsorok bűnügyi tudósításaiban ne szerepeljen egy vagy akár több, nagy felháborodást kiváltó bűncselekmény. Ezek egyre többször nem a média hagyományos érdeklődésére számot tartó és a társadalom érzelmeit sokszor jogosan felkorbácsoló élet és testi épség vagy éppen nemi erkölcs elleni bűncselekmények, hanem jellemzően (de nem kizárólagosan) állami, önkormányzati cégekhez köthető, azok működési körében felmerülő vagyon elleni bűncselekmények, általában sikkasztás vagy hűtlen kezelés gyanúja miatt indult büntető eljárások.

Ezen nyomozásokat természetesen nem azért kell fokozott figyelemmel kezelnie a bűnüldöző hatóságoknak, mert nagy médiaérdeklődést váltanak ki, hanem mert a bűncselekmények tárgyi súlya és így társadalomra veszélyességük is kiemelkedő, és *bizonyításuk a legtöbb esetben rendkívül nehéz*.

A sokszor kollektív döntések eredményeképpen bekövetkező vagyonvesztés miatt, szinte minden esetben polgári és gazdasági jogi szerződések, megállapodások, nyilatkozatok stb. formai és tartalmi vizsgálatát, a gazdasági környezet elemzését is igénylő, a tényállást megállapító nyomozati munka rendkívül időigényes, arról nem is beszélve, hogy olyan szakképzett nyomozók, vizsgálók közreműködését kívánja meg, akiből egyre kevesebb van a magyar nyomozó hatóságoknál. Ugyanakkor a fentebb említett médiaérdeklődés mellett egy szakszerűtlenül lefolytatott nyomozás – különösen akkor, ha abban korábban személyi szabadságot korlátozó, vagy vagyoni jogot érintő kényszerintézkedéseket is foganatosítottak – eredményeképpen keletkezett nyomozást megszüntető határozat vagy felmentő ítélet rendkívüli módon rombolhatja az igazságszolgáltatás egyébként is megtépzott tekintélyét és megalapozhat egy, a gyanúsított részére eredményes kártérítési eljárást.²

Másfelől a büntető ügyekben eljáró hatóságoknak arról sem szabad *sohasem* megfeledkezniük, hogy egy rosszindulatú, valótlan feljelentés nyomán alaptalanul elrendelt, szakszerűtlenül lefolytatott, akár évekig elhúzódó eljárás emberi életeket tehet tönkre, addig ilyen-olyan eredménnyel, de *működő* cégeket sodorhat a tönk szélére, vagy éppen a felszámolási eljárásba.

Éppen ezért rendkívül fontos – ahogy egyébként bármely bűncselekmény gyanúja miatt elrendelt eljárásban – a szakszerű, tervezett nyomozati munka, a törvényi tényállás minden elemére kiterjedő bizonyítás, a bizonyítási problémákkal általánosan tisztában lévő és arra előzetesen felkészülő vizsgálat. Összefoglalva ezt az egyes bűncselekmények kinyomozásának speciális kérdéseivel foglalkozó kriminálmetodikának nevezzük, jelen írás tehát kísérlet a hűtlen kezelés bűncselekményének kriminálmetodikai elemzésére, amelyre tudomásom szerint eddig még nem került sor. Ezt elsősorban az állami, önkormányzati cégekhez köthető bűncselekmények kapcsán igyekszik bemutatni, de szándéka szerint az egyéb cégeknél, gazdasági társaságoknál elkövetett hűtlen kezelés nyomozásához is próbál segítséget nyújtani.

¹ A cikk 2010 tavaszán íródott.

² Ami különösen akkor bosszantó, ha a hatóság eljáró tagja *egyébként* meg van győződve a terhelt bűnösségéről...

Az állami, önkormányzati cégekhez köthető közpénzekkel kapcsolatos bűncselekmények két nagy (leegyszerűsített) típusa különböztethető meg: az egyik, amikor a vásárolt szolgáltatások ára aránytalanul magas, és a megbízásért a döntést elősegítő önkormányzati képviselő vagy szakember "hálapénzt" kap vissza a szolgáltatótól, a másik, amikor az önkormányzat tulajdonában lévő dolog, rendszerint ingatlan értékét aránytalanul alacsonyra becsülik, és az ily módon keletkezett vásárlói megtakarításból kap valaki részesedést. A két nagy típusban közös a korrupció, és az, hogy a közpénzek érdemtelen módon magánzsebekbe vándorolnak, miközben az önkormányzat vagyona csökken. A piaci árnál jóval magasabb áron történő vásárlás, illetve a piaci árnál jóval alacsonyabb áron történő eladás bizonyítása azonban – különösen egyedi tranzakciók esetén – utólag, a korrupciós cselekmény (vesztegetés) bizonyíthatósága nélkül szinte lehetetlen. Nem véletlen, hogy a médiában is nagy nyilvánosságot kapó, önkormányzatokhoz kapcsolódó hűtlen kezelés miatt indult eljárásokban³ más bűncselekmények mellett, vesztegetés gyanúja miatt is vizsgálódnak. Jelen sorok írásakor ezek a nyomozások még folyamatban vannak, a konkrét elkövetési módszerről nem sokat tudhatunk, azonban az ilyen típusú bűncselekmények elkövetési módszere körülbelül az alábbiak szerint foglalható össze:

Vállalkozó kinéz magának egy ingatlant, amelynek megvásárlása érdekében bejelentkezik az önkormányzathoz és megjelöli, mennyit tudna az ingatlanért fizetni. Az önkormányzat gazdasági (vagyonértékesítési stb.) bizottsága, ill. annak elnöke a vonatkozó szabályok szerint értékbecslőt bíz meg a kérdéses ingatlan értékének a megállapítása végett, azonban a korrupt értékbecslő a valós értéknél jóval kisebb, de a vállalkozó által megjelölt értéknél magasabb értéket határoz meg. A szintén korrupt önkormányzati képviselő(k) megbíznak egy stróman (jellemzően offshore) céget, hogy tegyen vételi ajánlatot az értékbecslő által meghatározott (töredék) áron az ingatlanra, majd ilyen-olyan módszerekkel ráveszik az önkormányzat képviselőtestületét, hogy az hagyja jóvá az adásvételt az önkormányzat és a stróman cég között. A vállalkozó (a valódi befektető) ezek után megvásárolja a stróman céget, és ezzel megszerzi az ingatlant.⁴

Látható, hogy a fenti tényállásban leírt hűtlen kezelés megállapítását több lehetséges korrupciós szál is megnehezíti (vállalkozó-önkormányzat, vállalkozó-értékbecslő, önkormányzat-értékbecslő, önkormányzat-stróman cég, vállalkozó-stróman cég), ezek „kibontása” nélkül csak annyi szögezhető le, hogy az önkormányzat x összegért eladott egy kezelésében lévő ingatlant. Azt megállapítani, hogy annak vételára a hűtlen kezelést megvalósító módon alacsony volt, figyelemmel a vagyontárgy természetére önmagában rendkívül nehéz. Ennek az a fő oka, hogy az ingatlanok piaci árképzése köztudomásúan nagy különbségeket tesz lehetővé, egy önkormányzati ingatlan értékét pedig olyan tényezők is befolyásolhatják (az épület tényleges fizikai jellemzőin, ill. állapotán kívül), mint pl. annak lakott vagy lakatlan állapota, az esetleges bérlők elhelyezésének kötelezettsége, felújítási kötelezettség megléte (műemlék esetén), a rendezési tervben történő szerepeltetésének mikéntje stb.⁵

Akármilyen furcsa, de nyomozástaktikai szempontból tehát ezeket az eljárásokat úgy érdemes indítani, a verziókat felállítani és a nyomozási tervet elkészíteni, hogy az ügyben nem csak hűtlen kezelés, de vesztegetés is történt.

³ pl. Terézvárosi, Erzsébetvárosi ingatlan panamák.

⁴ Természetesen ez is csak egy leegyszerűsített tényállás...

⁵ Kilényi Géza az önkormányzati ingatlanok értékesítése kapcsán kijelenti, „súlyos tévedés áldozata, aki úgy véli, hogy az erre vonatkozó döntés csak akkor jó, ha az önkormányzat a lehető legmagasabb összegű vételárhoz jut.” http://hvg.hu/itthon/20090215_terezvaros_kepviselok_felelosseg

A Btk. 319.§ (1) bekezdésében meghatározottak szerint, akit idegen vagyon kezelésével bíztak meg, és ebből folyó kötelességének megszegésével vagyoni hátrányt okoz, hűtlen kezelést követ el.

A magyar büntetőjogi kommentárok⁶a hűtlen kezelés bűncselekményét nem tárgyalják túl bőbeszédűen, a hivatkozott kötet pl. összesen két oldalt ír róla, amelynek elsősorban az lehet az oka, hogy kevés olyan újabb eseti döntés van, amely alapján a cselekmény gyakorlati megítélését befolyásoló körülményről lehet értekezni.⁷ Különösen vonatkozik ez az állami, önkormányzati vagyon kezelése körében elkövetett bűncselekményekre, pedig itt a vagyoni hátrány akár a milliárdos nagyságrendet is elérheti.

A törvényi tényállás elemzése kapcsán leszögezhető, hogy a cselekmény tárgya csak az *idegen vagyon* lehet, „ami a polgári jog szabályai szerint egy konkrét természetes vagy jogi személy vagyoni jogainak az összessége, függetlenül attól, hogy az dologi formában jelenik-e meg, avagy jogviszonyok formájában. Ebből következően felöleli az ingó és az ingatlan dolgok mellett a különböző vagyoni jogokat is.”⁸ Felmerül a kérdés, hogy pl. az önkormányzati képviselő idegen vagyont kezel-e, amikor az önkormányzati vagyon kezelése körébe tartozó kérdésben szavaz, mert ettől függ, hogy a bűncselekmény elkövetésével egyáltalán meggyanúsítható-e. Akik ezt vitatják, körülbelül az alábbi gondolatmenetre hivatkoznak: az önkormányzati törvény⁹ így határozza meg az önkormányzat fogalmát:

9. § (1) Az önkormányzat jogi személy. Az önkormányzati feladat- és hatáskörök a képviselő-testületet illetik meg. A képviselő-testületet a polgármester képviseli.

A képviselők nem az önkormányzatot képviselik, hanem a választókat, nekik tartoznak politikai felelősséggel. Az önkormányzati képviselő testület az önkormányzat maga. A polgármester képviseli a képviselő-testületet. Ha a képviselő-testület maga az önkormányzat, mint megtestesült jogi személy (a közvélekedés szerint), akkor kérdéses, hogy az önkormányzati vagyon egyáltalán "idegen" vagyonként értelmezhető-e. Az önkormányzati törvény 1. §-a ugyanis világosan kimondja:

1. § (6) A helyi önkormányzat a törvény keretei között:
...b) önkormányzati tulajdonával önállóan rendelkezik,...

Ilyen értelemben nem idegen, hanem saját vagyonról van szó. Az önkormányzati testület tehát nem idegen, hanem saját vagyonról dönt, a saját vagyon fölötti rendelkezés pedig aligha mérítheti ki a hűtlen vagy hanyag kezelés tényállását.

Ez a gondolatmenet azért hibás, mert a képviselőtestületet azonosítja az önkormányzattal magával, mint jogi személlyel. Az Ötv. azonban csak az önkormányzatoknak biztosítja a jogi személyiséget, míg az önkormányzati feladat- és hatásköröket a képviselőtestületre bízta. „A helyi önkormányzás joga a település választópolgárainak közösségét illeti meg. Ebből eredően a jogi személyiség az önkormányzatot illeti. A Ptk. szabályai szerint a jogi személy jogképes. Ha jogszabály eltérően nem rendelkezik, jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek. Egyértelmű-

⁶ Pl. Dr. Belovics - Dr. Molnár – Dr. Sinku: Büntetőjog. Különös Rész.(Nyolcadik, átdolgozott kiadás). HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009

⁷ Ez a közeli jövőben valószínűleg meg fog változni.

⁸ Dr. Belovics - Dr. Molnár – Dr. Sinku: id. mű 739. old.

⁹1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról (Ötv.)

vé tette a bírói gyakorlat is, hogy a képviselőtestület nem jogi személy, nincs perbeli jogképessége, ennek folytán perben félként nem vehet részt (BH1995. 657.).”¹⁰

A fentiek alapján tehát az önkormányzati képviselő a képviselő testület tagjaként nem saját, hanem idegen vagyont kezel, ebből következően pedig, *ha annak egyéb feltételei is fennállnak* a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatti felelősségre vonásának nincs akadálya. Az önkormányzati vagyon kezelése körében leadott szavazata miatt, ha annak leadása során a vagyon kezelésére vonatkozó köteletségét megszegte, tudata átfogta, hogy döntésével akár kárt is okozhat, úgy büntetőjogi felelősséggel tartozik, még akkor is, ha a tényleges döntés képviselőtestületi határozatban manifesztálódik. Természetesen ez nem jelentheti azt, hogy a képviselőtestület tagja a vagyon kezelése körében leadott, később rossznak bizonyuló, utólag kifogásolható (mert vagyonszűnnyel járó) „igen” szavazata miatt automatikusan gyanúsítottá váljon. A személyre szóló, megalapozott gyanú megállapítása ezen eljárások legnehezebb feladata, amelyet minden esetben körültekintő és alapos nyomozásnak kell megelőznie.

Ennek első lépése mindig a jogszabályi környezet feltérképezése, a vonatkozó törvények, rendeletek, egyéb az ügyre vonatkozó jogi normák megismerése, tanulmányozása. Állami, önkormányzati vagyongazdálkodással kapcsolatos bűncselekmény gyanúja esetén a legfontosabb jogszabályok a következők:

1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról.

1991. évi XXXIII. törvény egyes állami tulajdonban lévő vagyontárgyak önkormányzatok tulajdonába adásáról.

1992. évi XXXVIII. törvény az államháztartásról.

2007. évi CVI. törvény az állami vagyronról.

217/1998. (XII. 30.) Korm. rendelet az államháztartás működési rendjéről

249/2000. (XII. 24) Korm. rendelet az államháztartás szervezeti beszámolási és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól.

254/2007. (X. 4) Korm. rendelet az állami vagyonnal való gazdálkodásról.

A polgári törvénykönyv és a gazdasági társaságokról szóló törvény rendelkezéseinek - adott esetre vonatkoztatott - ismerete szintén nélkülözhetetlen. Természetesen a jogszabályok vizsgálatánál különös tekintettel kell lennie az eljáró hatóságoknak a cselekmény idején hatályos normaszövegre, aminek azért van kiemelt jelentősége, mert a hűtlen kezelés ebből a szempontból kvázi keretdiszpozíció (hisz a Ptk-ból levezetett tartalommal lehet kitölteni), a hanyag kezelés pedig egyértelműen az. A Legfelsőbb Bíróság 1/1999 BJE számú jogegységi határozata kimondja, ha a Btk. különös részének valamely rendelkezése ún. keretdiszpozíció, és annak keretét kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény elkövetése után olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével, vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti, e változás – a meghatározott időre szóló jogszabály kivételével – a Btk.2.§-ának második mondatára figyelemmel az elbíráláskor hatályban lévő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását alapozza meg.

Az ún. „háttérjogszabályok” ismeretének fontosságát a hűtlen kezelés mellett a hanyag kezelés, mint kapcsolódó bűncselekmény megítélésénél is meg kell említenünk (kihangsúlyozva azonban azt, hogy a Btk. 320.§-ban szabályozott hanyag kezelés nem a hűtlen kezelés gondatlan változata). A hanyag kezelés törvényi tényállása ugyan valóban a gondatlan elkövetést

¹⁰ CompLex Jogtár Plusz kommentárja az Ötv. 9.§-hoz.

szankcionálja, de csak akkor, ha az idegen vagyon kezelése kifejezetten törvényen alapul.¹¹ Abból, hogy a törvény a hanyag kezelés esetében - szemben a hűtlen kezeléssel - a "törvényen alapuló" vagyonkezelői vagy felügyeleti kötelezettség megszegését szankcionálja, logikusan az következik, hogy ez a vétség nem valósulhat meg olyan kötelezettségek sérelmével, amelyeket nem törvény, hanem alacsonyabb rendű jogszabály vagy bármely más természetű norma ír elő. A hanyag kezelés törvényi tényállása szóban levő elemének megvalósulásához nem elegendők bármely törvényben megfogalmazott általános, elvi jellegű előírások, meghatározások (erre példa a régi Gt.29.§-a (1) bekezdése, mely szerint "a vezető tisztségviselők a gazdasági társaság ügyvezetését az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gondossággal a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ellátni".) A fentiek a hanyag kezelés, mint bűncselekmény megállapíthatóságát rendkívüli módon megnehezítik, álláspontom szerint lehetetlenné teszik, mert mind a vagyonra, mind a kezelő vagy felügyelő jogállására, kötelmeire nézve törvényi előírás szükséges; ezt alacsonyabb rendű jogszabály nem pótolhatja.¹²

A jogszabályi környezet feltérképezése a fentebb említett jogszabályokon túl, ki kell, hogy terjedjen az önkormányzati normaalkotásra is, mely formája szerint rendelet és határozat lehet. A vizsgálat során különösen a Szervezeti és Működési Szabályzatra, az Ellenőrzési Szabályzatra, az önkormányzati vagyon kezelésére vonatkozó rendeletre és a pénzkezeléssel kapcsolatos szabályozásra, ingatlanok esetén a rendezési tervre kell koncentrálni, továbbá az önkormányzati vagyonkezelő cég alapító okiratára és belső szabályozására. Mivel az önkormányzati vagyonkezelés ellenőrzése hatályos jogszabályaink szerint az Állami Számvevőszék feladata, (kizárólagos hatásköre), így amennyiben a cselekménnyel érintett időszakban az adott önkormányzatnál volt ÁSZ vizsgálat, az arról készült írásos jelentést is indokolt beszerezni.¹³

Az önkormányzati döntéshozatalnak és az azt megelőző előterjesztési folyamatnak az önkormányzatokról szóló törvényben pontosan meghatározott szabályai, az SZMSZ-ben pedig ezen felül még többnyire kidolgozott felelősségrendszer is van. Így pl. az önkormányzat gazdálkodásának ellenőrzését érintő ügyben kiemelt szerepe van a pénzügyi bizottságnak. Az Ötv. 92.§. (13) bekezdése szerint:

"A pénzügyi bizottság - egyebek között - az önkormányzatnál és intézményeinél... figyelemmel kíséri a költségvetési bevételek alakulását, különös tekintettel a saját bevételekre, a vagyonváltozás (vagyonnövekedés, - csökkenés) alakulását, értékeli az azt előidéző okokat."

A döntéshozatali és ellenőrzési mechanizmus megismerése az előterjesztéstől a képviselőtestületi döntésig, az erre vonatkozó dokumentumok beszerzése, az abban résztvevők tanúként történő kihallgatása, a rájuk vonatkozó szabályozás összehasonlítása valós tevékenységükkel, hasznos információkkal láthatja el az eljáró hatóságokat az individualizált felelősség megállapításának megkísérlése során.¹⁴

¹¹ A 4/2003. Büntető jogegységi határozat szerint „ a Btk. 320.§-a (1) bekezdésében meghatározott hanyag kezelés vétsége akkor állapítható meg, ha - a törvényi tényállás további elemeinek megvalósulása mellett - az idegen vagyon kezelésére, vagy felügyeletére vonatkozó megbízás közvetlenül törvényen alapul, annak tartalmát, az abból eredő kötelmeket maga a törvény határozza meg.

¹² A jogegységi határozat elfogadása óta hanyag kezelés miatt indult eljárásban csak felmentő ítéletről van tudomásom.

¹³ Ezek az ÁSZ vagy az önkormányzatok honlapjáról általában letölthetők.

¹⁴ A döntéshozatali és ellenőrzési mechanizmus megismerésének természetesen az olyan nyomozásokban is nagy szerepe van, amelyek nem állami vagy önkormányzati, hanem egyéb cégekhez köthetők.

A döntéshozatali mechanizmus megismerése értelemszerűen mindig az írott szabályozás megismerésével kezdődik, a tanúkihallgatásokat pedig az eljárás menetének, hierarchiájának megfelelő sorrendben célszerű lebonyolítani, azonban érdemes figyelemmel lenni arra is, hogy a tanúként kihallgatni szándékozott személy szakmai (pl. az előterjesztés tényleges munkáját elvégző köztisztviselő, az adott ügyosztály vezetője, jegyző, könyvvizsgáló) vagy politikai funkciót (képviselő, frakcióvezető, alpolgármester, polgármester) visel.

Az ellenőrzési mechanizmus megismerése körében lefolytatott tanúkihallgatások során szintén érdemes különbséget tenni (és a kihallgatásokat ennek megfelelően megszervezni), aszerint, hogy az adott személy feladata az önkormányzat által működtetett intézmények *felügyeleti ellenőrzése* vagy az önkormányzati tulajdonban lévő gazdasági társaságok illetve vállalatokkal kapcsolatos *tulajdonosi ellenőrzés* keretei között bonyolódott. A kérdésnek azért van jelentősége, mert míg a felügyeleti ellenőrzés tulajdonképpen az államháztartási gazdálkodás szabályainak betartásának vizsgálatát jelenti, addig a tulajdonosi ellenőrzés eltérő jogi szabályozású közegeben, a gazdasági társaságokról szóló törvény hatálya alatti működésnek megfelelést jelenti.

A valamilyen szintű (leírt) jogi norma és a gyakorlat között előfordulhatnak ugyan eltérések, azonban a kötelező pályáztatás nélkül lebonyolított, a képviselőtestületi ülés előtt percekkel kiosztott, előkészítetlen, „sajtcédulákon” előterjesztett tranzakciók megszavazása joggal vehet fel kételyeket.

Mivel az idegen vagyonnak az elkövető kezelésére bízottak kell lennie, a vagyon kezeléséből folyó kötelezettségek konkrét tartalmát általában írott dokumentumokból – okiratokból – tudhatjuk csak meg, amely lehet jogszabály, hatósági határozat, megbízási szerződés, hivatali vagy gazdasági ügyrend, gazdasági társaság alapszabálya, munkaköri leírás vagy akár a megbízó eseti utasítása is. Amennyiben az ügyben bizonyítási eszközként az önkormányzattól, önkormányzati vagy egyéb cégtől – bármilyen „típusú” hűtlen kezelés illetve egyéb bűncselekmény nyomozása során – okirat beszerzése válik szükségessé, úgy azt nem a Be.71.§ - ban foglalt megkeresési szabályok alapján célszerű bekérni (beszerezni), hanem kényszerintézkedést (lefoglalás) kell a helyszínen foganatosítani. Ezt nem csak a gyors és időszerű eljárás lefolytatásának igénye, de az okirat rendelkezésre állásának nagyobb bizonyossága is indokolja, hisz elképzelhető, hogy a büntető ügyekben eljáró hatóság megkeresése egy potenciális gyanúsított íróasztalán köt ki...

Amennyiben ezt a nyomozó hatóság előzetesen nem tudja kizárni és az okirat közhiteles forrásból nem szerezhető be, úgy annak beszerzését a megkeresés szabályai alapján nem szabad megkísérelni, mert az a bizonyítékok eltüntetésének lehetővé tételével veszélyezteti az eljárás eredményes lefolytatását.¹⁵

Ki kell hangsúlyozni azt is, hogy az okiratok lefoglalása, mint kényszerintézkedés mindig tervezett nyomozati cselekmény, amelynek végrehajtása során a nyomozó hatóságnak az átlagos ügyekhez képest nagyobb bizonyossággal illik tudni, hogy mit is keres, mit akar lefoglalni. Büntetőeljárásban, amely mindig egy (vagy több) *konkrét* bűncselekmény gyanúja miatt folyik elfogadhatatlan, ha a hatóság válogatás nélkül minden okiratot összeszed és lefoglal, ha pedig ezt ráadásul a megfelelő dokumentálás, tételes felsorolás nélkül, ömlesztve teszi (pl. „1. számú bűnjel-zsák. Szerződések.”)¹⁶ nem csak megalapozza egy államigazgatási jogkörben

¹⁵ Ennek ellenére inkább az a jellemző, hogy a nyomozó hatóság nem a sokkal hatásosabb lefoglalást, hanem a megkeresés szabályai szerinti iratbekérést alkalmazza.

¹⁶ A példa nem kitalált.

okozott kár megtérítése miatti kereset esetleges benyújtását, de rendkívül kínos helyzetbe hozhatja a bíróság előtt a bűncselekmény bebizonyításán fáradozó ügyészt, hisz a védelem azon kijelentését, hogy a vádlott ártatlanságát bizonyító okiratot egyébként lefoglalták, de a hatóság hanyagsága miatt az elveszett, bizonyosan nem lesz könnyű cáfolni. Okiratok lefoglalásának tervezése esetén ezért mindig fokozott figyelemmel kell eljárni, szükség esetén akár szaktanácsadó bevonásával.

Körvonalazódó gyanú ellenőrzése céljából céggel kapcsolatos okirat eredetben történő lefoglalása nem indokolható, akkor pedig különösen nem, ha más közhiteles forrásból problémamentesen beszerezhető. Így pl. a számviteli törvény szerinti beszámoló elektronikus úton történő letétbe helyezéséről és közzétételéről szóló 11/2009. (IV.28) IRM-MeHVM-PM együttes rendelet 3.§ (1) bekezdése szerint a céginformációs szolgálat a hozzá megküldött beszámolót ingyenes megismerés és betekintés céljából a www.e-beszamolo.irm.hu honlapon teszi közzé úgy, hogy a honlapon megismerhető a cég mérlege, eredmény-kimutatása, kiegészítő melléklete, könyvvizsgálói jelentése és az adózott eredmény felhasználására vonatkozó határozata. A honlapon az iratok cégnév, cégjegyzékszám, vagy adószám megadásával, keresőprogram segítségével megismerhetők. A 2008-at megelőző gazdálkodási évre vonatkozó beszámolók pedig a hagyományos, papíralapú bírósági letétbe helyezésre figyelemmel a cégbíróságokon állnak rendelkezésre, így innen illetve a fenti honlapról a bűnügyi célú információszerzés is az érintettek tudomása nélkül oldható meg.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a vagyonkezelői köteletség megszegése. Azt azonban, hogy mi tekinthető ilyen magatartásnak a törvényi tényállás nem tartalmazza, ezért annak megítélése, hogy az adott magatartás beleillik-e ebbe a körbe általában nem is olyan egyszerű. A vagyonkezelési kötelezettség általánosan megfogalmazható fő tartalmi elemeit a polgári törvénykönyvnek a megbízási jogviszonyra vonatkozó szabályozása (Ptk. 475.§ - 487.§) alapján az alábbiakban határozhatjuk meg:

- a vagyon őrzése,
- a vagyon állagának a megóvása,
- a vagyon gyarapítása,
- a kárelhárítás,
- a beosztottak, egyéb vagyonkezelők irányítása,
- a tulajdonos, megbízó tájékoztatása, utasításainak a betartása,
- a tulajdonos, megbízó figyelmeztetése az ésszerűtlen, szakszerűtlen utasításaira,
- a tulajdonos, megbízó beleegyezése nélkül más személyek közreműködésének az igénybevétele,¹⁷
- a tulajdonos, megbízó érdekeinek megfelelő intézkedések megtétele

Ezen túlmenően vizsgálendő a konkrét megbízási tartalma, illetve adott esetben a vagyont alkotó vagyontárgy természete. Külön kiemelendő, hogy a megbízót megillető jogok érvényesítésének mellőzése (pl. kártérítési igényről, vagyoni jogról, hátralékos vételár követelésről lemondás, a megítélt követelés behajtásának elmulasztása) jellemzően köteleességszegés.¹⁸ A köteleességszegés eredménye a vagyoni hátrány okozása, amely nem más, mint a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny együttese, tehát vagyoni hátránynak nemcsak az

¹⁷ Ptk. 475. § (2) „, A megbízott igénybe veheti más személy közreműködését akkor is, ha ez a megbízónak károsodástól való megóvása érdekében szükséges.”

¹⁸ Dr. Belovics - Dr. Molnár – Dr. Sinku: id. mű 740 old.

tekintendő, ha a vagyon elenyészik vagy csökken, hanem az is, ha nem nő, pedig nőhetett volna. A vagyoni hátrány pontos kimunkálása azért is nagy jelentőséggel bír és okoz egyúttal a bűncselekmény megállapíthatósága szempontjából bizonyítási problémát, mert a vagyonkezelői köteleesség szándékos megsértése csak akkor értékelhető hűtlen kezelésként, ha az egyúttal alkalmas vagyoni hátrány okozására, vagyis a kötelezettségszegés és a vagyoni hátrány bekövetkezése között ok-okozati összefüggésnek kell fennállnia. Önmagában sem a vagyonkezelői köteleesség szándékos megsértése, sem a bekövetkezett vagyoni hátrány a hűtlen kezelést nem valósítja meg. A vagyoni hátrány bekövetkezésének megállapításával összefüggésben két gyakorlati probléma merülhet fel. Tekintve, hogy a cégszerű működéshez minden esetben hozzátartozik a pénzeszközök folyamatos befektetése, a materiális javakkal való gazdálkodás, mindenekelőtt azt kell elhatárolni - még kötelezettségszegés esetén is -, hogy a keletkezett "hiányból" mi tartozik a rendes gazdálkodás menetébe tartozónak, és mi az, amely az ésszerűtlen kockázatvállalás folytán állott elő. A másik neuralgikus pont az elmaradt vagyoni előny tételeinek és összegének meghatározása.

Mindkét kérdés megválaszolásakor a társasági vagyon összetételéből és rendeltetéséből, valamint a vagyonkezelői feladatkörből kell kiindulni. A gazdasági életben minden vállalkozás, mint önálló jogalany a saját vagyonával vesz részt. Ennek a vagyonösszességnek alapvetően két forrása van: egyfelől az a gazdaságilag értékelhető, forgalomképes vagyon, amelyet az alapításkor a tagok bocsátottak rendelkezésre, másfelől pedig mindaz, amely az induló vagyon hozadéka, illetve a gazdálkodás eredménye. A cégvagyon alapvető rendeltetése az üzletszerű, nyereségorientált (ritkábban nonprofit) gazdasági tevékenység folytatása útján való részvétel a nemzetgazdaság fejlődésében és a reprodukciós folyamatokban.¹⁹ A vagyonszökkenés ténylegesen bekövetkezett része (a kár), vagyis a vagyon effektív csökkenésének megállapítása általában kevesebb gonddal jár, az összezszerűségének meghatározása is jóval könnyebb, mint az elmaradt haszoné. Az elmaradt haszon ugyanúgy a kötelezettségszegés eredménye, mint a ténylegesen bekövetkezett kár, azonban az ok-okozati összefüggés bizonyítása jóval nehezebb a gyanúsított változatos védekezési lehetőségeire figyelemmel (pl. a gazdasági környezet megváltozása, jogszabályi változás, eleve irreális üzleti terv, támogatás elmaradása, gondatlanság valamely a gazdálkodásra lényegesen kiható körülmény vizsgálatakor stb.). Ezekre történő hivatkozás esetén az ellenőrzés minden esetben a nyomozó hatóság feladata és kötelezettsége.

Nagyon fontos azonban, hogy valamely gazdasági társaság vagyonának kezelése általánosságban haszonszerzésre törekvő gazdálkodási *folyamatot* jelent, (nem statikus, hanem dinamikus a rábízás természete) és ez nem zárja ki az egyes ügyletek veszteségességét. A vagyonkezelés (gazdálkodás) eredményességét nem ügyletenként (szerződésenként), hanem a gazdálkodó tevékenység folyamatában kell és lehet értékelni. Ezért a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a gazdasági viszonyok között a hűtlen kezelés büntette csak akkor valósul meg, ha a gazdálkodási szabályok tudatos megszegésével nem egy-egy, a gazdasági társaság eredményességéhez képest kevésbé jelentős, elszigetelt ügylet révén okoz az elkövető a tulajdonos(ok)nak vagyoni hátrányt. A gazdálkodás menetében egy-egy üzletkötés esetleges vesztesége mellett is járhat más, később jelentkező haszonnal, amely például az üzleti kapcsolatok felépítésében, kezdetben veszteséges befektetések későbbi jelentkező előnyeiben, hasznában, stb. realizálódik. Az üzleti gazdálkodás során végzett vagyonkezeléssel előidézett veszteségek ezért a hűtlen kezeléssel okozott vagyoni hátrány körébe csak akkor vonhatók, ha nem elszigetelt, eseti ügyletek deficitjeként, hanem a gazdálkodás folyamatát, jelentősebb, nagyobb részének eredményességét érintő tudatos szabályszegés következményeként jönnek létre.²⁰ A

¹⁹ Hűtlen kezelés vagy ésszerű kockázatvállalás. Cégvezetés 2003/4-Mozgástér

²⁰ Legfelsőbb Bíróság Bfv. II.379/2007/5

Legfelsőbb Bíróság ezen álláspontja azonban csak a rendes gazdálkodás körében elkövetett, „tisztá” hűtlen kezelés gyanúját keltő esetek elbírálása során lehet mérvadó, az állami, önkormányzati szektorban elkövetett, és/vagy korrupcióval vegyes cselekmények esetén ez az értelmezés véleményem szerint kizárt.

A vagyonnal történő gazdálkodás tehát folyamatos döntések sorozatát jelenti, melynek során a döntés meghozatalára feljogosított személyek, vagy testületek viselik azt a kockázatot, amely minden ilyen jellegű döntés velejárója. A hűtlen kezelés megállapíthatósága szempontjából itt annak van jelentősége, hogy ez a kockázatvállalás a rendes gazdálkodás során szükségképpen felmerülő ésszerű kockázatvállaláson belül maradt-e, hisz az a gazdálkodás alapvető jelensége vagy ésszerűtlen kockázatvállalásnak minősült. Magától értetődően az ésszerű kockázatvállalás eredményeképpen bekövetkező vagyronvesztést nem lehet hűtlen kezelésként minősíteni. Annak a megítélése azonban, hogy egy adott gazdálkodási helyzetben mi minősült ésszerűtlen kockázatvállalásnak jóval nehezebb, mert előre nem látható körülmények körültekintő mérlegelésének megtörténtét kell vizsgálat tárgyává tenni. Ha ezek mérlegelése megtörtént és ezekkel együtt reálisan lehetett számolni a közgazdasági értelemben véve pozitív végeredménnyel, akkor lehet kijelenteni, hogy a kockázatvállalás ésszerű volt. A kockázatvállalásnak azonban vannak olyan elemei, amelyek a jó gazda gondosságával eljáró vagyronkezelőknél nem minősülhetnek előre nem látható körülményeknek, mert a szerződéses üzleti partner kellő gondossággal történő kiválasztása, a szerződés megkötésének körülményei és annak tartalma, a rendelkezésre álló, a köteleket biztosító, jogszerűen igénybe vehető biztosítérendszer alkalmazása (zálogjog, óvadék, kötbér, bankgarancia stb.) eleve nem lehet bizonytalansági tényező. Nem hivatkozhat továbbá ebben a körben senki jogszabály, belső irányítási intézkedés nem ismerésére, mint ahogy olyan objektív körülmény nem ismerésére sem, amely a döntést hozó figyelmetlensége vagy mulasztása miatt maradt számára ismeretlen.

Elvileg a kockázatvállalás mértékét a konkrét vagyronkezelői megbízás akár meg is határozhatja (vagy ki is zárhatja), a gyakorlatban azonban az ilyen jellegű előzetes és általános korlátozások olyan mértékben megkötnék a gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek kezét, ami nem tenné lehetővé a ténylegesen működő vagyrongazdálkodást. A gazdasági társaság konkrét tevékenységéhez kapcsolódóan azonban elképzelhetők ilyen kikötések (pl. bizonyos fajta tőzsdei tevékenység tilalma, halasztott fizetési határidő bizonyos időn túli engedélyezésének tilalma, anyagvásárlási számlára a teljes megbízási díj kifizetésének tilalma stb.). Az ezekkel ellentétes kockázatvállalás minden esetben kötelességszegésnek minősül és így hűtlen kezelést alapozhat meg.

A hűtlen kezelés nyomozásának és bizonyításának gyakorlati szempontú elemzésével szándékom szerint segítséget szerettem volna nyújtani a büntető ügyekben eljáró hatóságok tagjai számára az ilyen jellegű ügyek feldolgozásához. Ahogy a bevezetőben is írtam, jelen pillanatban több igen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelés miatti eljárás van folyamatban, amely ügyekből levonható gyakorlati tanulságok és tapasztalatok a jövőben remélhetőleg elérhetőek lesznek a szakmai közönség számára. Jelen sorok írójának az lenne a legnagyobb elismerése, ha ezek nem lennének ellentétesek a fentebb leírtakkal.

(Megjelent a Rendészeti Szemle 2010. évi 10. számában)

